

ECONOMIA I DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

Jordi Carrés Gonzalez¹
carres@catunesco.upc.es

Introducció

Els canvis de qualsevol societat depenen, en major o menor mesura, de tots els elements que participen en la seva construcció. Al llarg de la Història trobem múltiples i variats exemples de com les societats han fet canviar el rumb de les seves vides. Revolucions o processos d'independència com el d'Estats Units d'Amèrica, el Bolxevic o la revolució francesa, no haguessin estat possibles sense el suport d'amplis sectors de les societats existents, ja sigui cercant la llibertat, d'una més amplia capacitat d'expansió econòmica o d'un major poder polític.

Actualment, la ciutadania, els governs, les empreses, els mitjans de comunicació i innombrables associacions, ONGs, grups de pressió, etc., construeixen les societats que avui coneixem, i els canvis que es produeixen en la construcció social radiquen en cada un d'ells.

Conceptes com el Desenvolupament Sostenible neixen, doncs, de la necessitat de canvi d'una o varies parts del nostre entramat social, i el seu èxit o fracàs dependrà molt del recolzament que rebí de totes les parts implicades.

El Desenvolupament sostenible

El concepte de Desenvolupament Sostenible té l'origen en el treball realitzat per la Comissió Brundtland, establerta per

les Nacions Unides l'any 1983 per a estudiar la interrelació entre el desenvolupament econòmic i la protecció del Medi Ambient, i amb el mandat de dissenyar un programa per al canvi global. L'informe de la Comissió va ser presentat per primera vegada l'any 1987 en el document conegut com "El nostre futur comú " o "Informe Brundtland".

"El desenvolupament sostenible és aquell que satisfà les necessitats de la generació present sense comprometre la capacitat de les generacions futures de satisfer les seves pròpies necessitats "

El document advertia sobre la necessitat d'una justícia intergeneracional pel possible impacte que podia tenir en les generacions futures, buscava una proposta de creixement econòmic socialment just i de respecte al Medi Ambient.

Ràpidament, el concepte es va difondre i va trobar el recolzament d'amplis sectors socials i mediambientals, i també de l'economia aplicada, ja que resolva els dos grans problemes provocats pel liberalisme econòmic sense renunciar al desenvolupament econòmic.

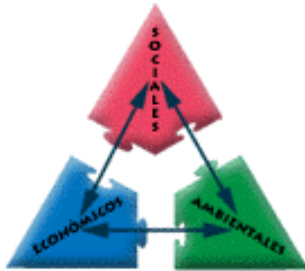
Economia, Societat i Medi Ambient són els pilars sobre els que s'asseu el Desenvolupament Sostenible i de la seva correcta interacció en dependrà l'èxit del sistema.²

¹ Empresari. Enginyer industrial i doctorand en Desenvolupament sostenible per la Càtedra UNESCO de la UPC.

² Font: Web del Banc Mundial

Socials

Equitat, Participació, Autodeterminació, Mobilitat Social, Preservació de la Cultura

Econòmiques

Serveis, Necessitats de les Llars, Creixement Industrial

Creixement Agrícola, Us Eficient de la Ma d'Obra

Ambientals

Diversitat Biològica, Recursos Naturals

Capacitat Màxima Admissible, Integritat dels ecosistemes, Aire i Aigua nets

El concepte ha anat evolucionant i la interacció entre tots els actors i vectors, i el fet de que el flux no es trenqui (la cerca d'estabilitat en el flux entre els tres àmbits) s'ha convertit en el punt crucial d'estudi.

Jiménez Herrero ho defineix de la següent manera: "Conjunt de relacions entre els sistemes (naturals i socials), dinàmica dels processos (energia, matèria i informació) i escala de valors (idees i ètica). Donat que els sistemes econòmics, ecològics i socials interaccionen entre sí de forma interdependent, la seva estabilitat dependrà de la seva capacitat per a resistir fluctuacions, mantenir la integritat del conjunt i garantir les seves funcions bàsiques.

Els valors necessaris per a assignar i distribuir els recursos amb equitat entre els éssers humans i les altres espècies vives, han de d'estar suportats per idees que propiciïn la Sostenibilitat Integral. Per la seva banda, els processos dinàmics han d'aportar unes determinades característiques d'equilibri, velocitat, trajectòria, intensitat, etc. definits com a vectors afectats per una sèrie de variables endògenes i exògenes relatives a condicions físiques, econòmiques, socials i polítiques que pretenen ser sostenibles en

el temps, segons diferents contextos espacials i temporals".³

La economia

Tres són els elements que integren la economia i que actuen com a vectors econòmics i que influeixen de forma decisiva en el Desenvolupament Sostenible: Els agents econòmics, els recursos i la finalitat d'allò que s'administra.

Els Agents Econòmics es poden classificar de la següent manera:

- Individus i famílies (sector privat). Busquen, generalment, màxima satisfacció en els bens i serveis que adquireixen.
- Empreses (sector privat o públic). Busquen generalment maximitzar el seu benefici.
- Estat (sector públic). Estableix el marc jurídic de relacions socials i la millor qualitat de vida dels ciutadans que la conformen.

Els recursos. Es defineixen com aquells mitjans que administren els agents econòmics per a produir bens i serveis i es classifiquen de la següent manera:

- Recursos de la propietat, que engloba a la terra i al capital.
- Recursos humans, que és el treball i la capacitat empresarial.

Degut a la escassetat dels recursos, els agents econòmics hauran de tenir en compte una sèrie de factors en la seva forma de prendre les decisions i d'elegir els recursos.⁴

a) La elecció es realitza sempre entre diferents alternatives: "els individus prendran bones decisions quan siguin capaços de comprendre quins són els aspectes que s'amaguen darrera dels problemes reals i quines opcions tenen per a resoldre aquests problemes.

b) Davant del ventall d'alternatives que es tenen, cal escollir aquella que permeti l'ús òptim dels recursos (eficiència

³ Jiménez Herrero, L.M.: 2000, Desarrollo Sostenible. Transición hacia la coevolución global, Madrid, Ediciones Pirámide, pàg. 109

⁴ Ética, crecimiento económico y desarrollo humano, 2002. Jaime Marchesi

econòmica). Per a assolir dita eficiència s'han de perseguir dos objectius:

- La plena ocupació.
- La plena producció.

c) Davant de cada alternativa els agents pensen en termes marginals sospesant beneficis i costos marginals. Una persona actua racionalment quan escull aquella alternativa a la qual el benefici marginal és superior al cost marginal. El benefici marginal és l'avantatge que s'obté quan s'escull una opció. El cost marginal és el sacrifici que una persona fa per a aconseguir allò que desitja. En un món en el que els recursos són escassos, la decisió d'aconseguir un benefici marginal derivat d'una opció concreta sempre inclou el cost marginal de privar-se d'una altra cosa. El que es coneix com a d'oportunitat d'una cosa és allò al que es renuncia per a aconseguir-la.

d) Una decisió pot beneficiar a uns i perjudicar a altres. Quan una empresa busca maximitzar beneficis mitjançant la via de la reducció de costos laborals (disminuint la plantilla), el resultat final és que guanya la empresa però perden els treballadors. En aquest sentit el cost ha d'anar més enllà de l'aspecte econòmic i avarcar també la dimensió moral (el patiment per la pèrdua del lloc de treball).

e) Quan els objectius entren en conflicte, és necessari establir un ordre de prioritats. Quan un país és més favorable al avanç tecnològic i a la inversió en bens de capital, aconseguirà un major creixement econòmic que un altre país que doni més preferència als bens de consum presents.

En la presa de decisions respecte a la finalitat del que s'administra, és a dir, què fem o quines prioritats atendrem primer amb els recursos generats, la Societat s'organitza respecte a dos possibles objectius:

- 1.- Els propis individus decideixen per si mateixos com administrar els seus recursos (liberalisme).
- 2.- Subministrar a la Societat suficients bens i serveis per a que puguin veure acomplerts els seus drets socials i econòmics (desenvolupament humà).

Ambdues opcions poden justificar-se èticament aplicant determinats principis. Aquests principis poden agrupar-se en valors, virtuts i criteris normatius:

Els valors. El més clàssic dels valors és la llibertat. Aquesta pot entendre's com a llibertat econòmica (liberalisme) o com a llibertat social (desenvolupament humà). La primera és "el dret a fer el que es vulgui amb el que es té" (Rothbard). La segona depèn de la forma en que les institucions socials permetin als individus aconseguir coses valuoses o viure una existència plenament satisfactòria.

Les virtuts. La virtut per excel·lència és la justícia. Quan el que es desitja és facilitar als individus la persecució del seu propi pla de vida, la concepció de la justícia que es defensa és aquella que estableix el marc que regula la relació entre els individus particulars. En canvi, quan es busca distribuir els beneficis del progrés, la justícia que es defensa és aquella que tracta d'assignar les coses als individus per a que puguin portar una vida plenament satisfactòria. Un exemple d'aquesta justícia aplicada al camp de la retribució salarial. L'ofereix l'article 35 de la de la Constitució espanyola: "Todos los españoles tienen el deber de trabajar y el derecho al trabajo, a la libre elección de profesión u oficio, a la promoción a través del trabajo y a una remuneración suficiente para satisfacer sus necesidades y las de su familia, sin que en ningún caso pueda hacerse discriminación por razón de sexo".

Els criteris normatius són pautes o directrius de comportament que poden guiar les decisions dels agents. A més de la màxima kantiana inclosa en l'imperatiu categòric (obra de tal manera que consideris a la Humanitat sempre com a una fi i mai coma un mitjà), altres exemples de criteris normatius són:⁵

- a) El benestar: actua de tal manera que el resultat a perseguir sigui la satisfacció de les necessitats bàsiques de tots.
- b) L'empatia: en totes les teves decisions has de tenir en compte a totes les persones que puguin veure's afectades.
- c) La opció pels que es troben en la pitjor situació: els bens socials han de ser

⁵ Ética, crecimiento económico y desarrollo humano, 2002. Jaime Marchesi

distribuïts d'una manera equitativa, sempre que una distribució desigual d'alguns o de tots els bens beneficiï als menys avantatjats.

d) L'interès personal: si cadascú persegueix el seu propi interès personal, el resultat serà el benestar de la col·lectivitat.

Mentre els liberals postulen com a criteri normatiu l'últim, els partidaris del desenvolupament humà defensen el primer.

Economia i desenvolupament sostenible, plantejament del problema.

Individus, famílies, empreses i Estat seran els agents encarregats de la correcta interacció dels fluxos econòmics en el Desenvolupament Sostenible. La necessitat d'interacció entre les parts farà necessari un cos teòric i d'aplicació si no igual, coma mínim semblant. Hauran de compartir els mateixos principis morals i ètics a partir dels quals es desenvolupin les seves accions o polítiques. Així, si la societat demanda uns productes no contaminants i elaborats en centres de producció amb condicions laborals justes, l'empresa es veurà obligada a oferir aquests productes i l'Estat serà obligat a legislar a favor d'ells. En altres ocasions l'empresa, per a obtenir un avantatge competitiu respecte dels seus competidors, pot oferir aquells productes i els individus preferir-los a la resta per conviccions ètiques, sempre que no s'interposi a les seves necessitats. Serà necessari doncs, que el Desenvolupament Sostenible sorgeixi dels individus, de les empreses i de l'Estat i no d'un sol dels agents.

Respecte al que administren els agents econòmics, i sota els criteris del Desenvolupament Sostenible s'han d'integrar premisses que incloguin el seu concepte quan prenguin decisions i facin eleccions respecte als seus recursos:

f) La elecció dels recursos no podrà interferir la correcta interacció amb el medi ambient. Per tant, s'hauran d'escollir recursos basant-se en les premisses d'eficiència ambiental i no esgotament dels recursos. Essent necessària la cerca d'alternatives en tots els casos.

g) La elecció dels recursos no podrà interferir la correcta interacció amb la

societat. Per tant s'hauran d'escollir recursos basant-se en les premisses morals i ètiques acceptades per la societat.

En cas d'entrar en contradicció alguna de les anteriors amb aquestes dues noves premisses, tindran prioritats les dues darreres.

El problema de qui afronta el poder de decisió, tan dels agents econòmics, els que administren a aquests agents i de la finalitat del que s'administra, i quina capacitat tenim com a individus o grup social de modificar el rumb de les decisions i de les interaccions del conjunt sense que aquestes trenquin el flux del Desenvolupament Sostenible és el problema de la sobirania. Sobirania dels agents entre ells, sobirania en l'administració dels recursos, en la presa de decisió de les seves finalitats. Com compatibilitzar tots ells en un marc normatiu en el qual se sentin totes les parts còmodes? Com les fem participar en el procés d'elecció del marc? Hem de plantejar-nos límits a la baixa per aconseguir el nostre objectiu?

La dificultat radicarà, doncs, en buscar, en un primer moment el mínim comú denominador existent entre les parts, a partir del qual es puguin fonamentar uns principis normatius que permetin uns correctes moviments dels fluxos entre vectors.

Els principis normatius

Les interaccions entre tots els conjunts han d'estar regides per unes normes per al correcte flux entre les parts. Aquestes normes hauran de ser desenvolupades per totes les parts, de manera que els agents hauran de regir-se per unes normes que no siguin contradictòries ni vagin en contra de l'espectre social i mediambiental.

Els principis normatius, tot i que hauran de tenir una càrrega ètica i moral molt important, hauran de passar a ser actius d'obligat compliment per totes les parts i, per tant, l'incompliment dels mateixos haurà d'estar penalitzat, ja sigui de forma econòmica o social.

Tot i estar en un moment de globalització, tant en allò econòmic com social i cultural, els principis normatius hauran d'ésser aplicats tenint en compte les particularitats

de cada regió, poble, comunitat o cultura, perquè, si no es fa així, es trencaria tot el sistema i la seva aplicació seria del tot inviable.

Per l'acompliment dels principis normatius, el paper de l'Estat és fonamental en la seva concreció mitjançant lleis, tan de caràcter nacional com supranacional. Igualment l'estat haurà de ser exemple de pragmatisme i recolzament als nous conceptes aquí plantejats.

L'Estat haurà d'acomplir un paper actiu participant vivament dels canvis socials. La participació haurà de ser retroactiva. El poble és el que ha de decidir en darrera instància tenint accés a una democràcia participativa a la qual intervinguin tots els Agents Econòmics en base a la equitat, tenint en compte que la exclusió d'alguna de les parts resultaria fatal pel procés.

Per a alguns lectors, les metes aquí plantejades podran semblar limitades o, com plantegen Manfred A. Max-Neef, Antonio Elizalde i Hopenhayn⁶, inadequades per partir d'un plantejament erroni respecte a les necessitats de l'home, els seus bens i les seves satisfaccions. El procés de canvi d'una societat és llarg i un primer acostament a unes metes que entressin en l'engranatge establert, permetrien, en un estadi més llunyà, plantejar nous objectius que llavors sí serien viables. Crec que la possibilitat de que el Desenvolupament Sostenible caigui en "saco roto" també dependrà de la nostra capacitat d'aplicar, sense pressa però sense pausa, el nostre pensament. Els canvis socials requereixen anys, dècades i, fins i tot, segles. Serà doncs, una victòria si aconseguim fer la primera passa.

Copyright 2004. Número de Registre B-30620-2003. Ide@Sostenible. Drets reservats. Qualsevol impressió, publicació en WWW u altre medi, així com la seva distribució electrònica i/o comercial requereix autorització del Consell Editorial. El contingut dels articles és responsabilitat de l'autor.

⁶ Veure de Max-Neef, M., Elizalde, A., i Hopenhayn, M. (1986) Desenvolupament a Escala Humana: Una opció per al futur. Numero especial de la revista Development Dialogue, Cepaur Fundació Dag Hammarskjöld, Uppsala. Versió anglesa 1989:1 The Development Dialogue.